

інтелектуального розвитку, що відхиляється, і корекції молодшого школяра з позиції діалогу сучасних досліджень і досвіду великого педагога.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, молодший школяр, педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського.

Summary

A.V.Moskvina

Intellectual Development of Junior Pupils: Dialogue with V.O.Sukhomlyns'kyi

In this article the psycho-educational problems of junior schoolchild's intellectual development are revealed in the context of V.O.Sukhomlyns'kyi pedagogical heritage. A characteristic of divergent intellectual development and correction of junior schoolchild is given from the position of a dialogue between modern researches and experience of the great pedagogue.

Keywords: *intellectual development, junior schoolchild, V.O.Sukhomlyns'kyi pedagogical heritage.*

Дата надходження статті:

„17” серпня 2011 р.

УДК [37.034:39]:929В.Сухомлинський(477)(045)

Л.Л.НАВОЗНЯК,
аспірантка, вчитель
(м.Київ)

Особливості морального виховання учнів засобами фольклору в педагогічній спадщині В.Сухомлинського

У статті обґрунтовується теза про те, що моральне виховання особистості засобами фольклору сприяє формуванню внутрішніх регуляторів поведінки, розглянуто точку зору В.Сухомлинського на моральне виховання учнів засобами фольклору, узагальнено досвід педагога.

Ключові слова: фольклор, виховні можливості фольклору, виховна робота, моральні цінності, моральна поведінка.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Демократичні процеси розвитку освіти та інших соціально-культурних галузей життєдіяльності суспільства в Україні актуалізують утвердження загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних норм життя українського народу. Тому „Основними орієнтирами виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України”, затверджених МОН України від 17.12.2007 р., мету сучасного освітнього процесу спрямовано не тільки на формування необхідних компетенцій, ґрунтовних знань з різних предметів, а й на формування духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти викликам глобалізації життя [3, с.2]. Вагоме значення для реалізації ключових позицій цієї програми має звернення до творчої спадщини видатного українського педагога, засновника гуманістичної, новаторської педагогіки Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970). Він перший почав відроджувати і розбудовувати національну систему виховання. Основу його педагогічної спадщини складає українська народна творчість: казки, пісні, думи, прислів'я, приказки, легенди тощо. Він називав ці жанри фольклору вічним і невичерпним джерелом народної мудрості, головною підвалиною національного виховання. В.Сухомлинський вибудував концепцію виховання особистості на основі культурно-історичних традицій рідного народу, вважаючи, що дитина найкраще засвоює матеріал, коли емоційно його переживає. Педагог розробив методику уроків мислення на природі, що стало великим надбанням педагогіки народознавства.

Аналіз досліджень і публікацій... Осмислення його поглядів на сутність, принципи і зміст духовного становлення людини сприятиме послідовному втіленню мети морального виховання підростаючого покоління на національній основі. Цінні фактичні матеріали про доробок директора Павлівської середньої школи, його наукові праці проаналізовано у роботах М.Антонця, І.Бега, А.Богуш, М.Боришевського, В.Бутенка, М.Вашуленка, І.Зязюна, В.Кузя, М.Мухіна, Н.Ничкало, Н.Побірченко, О.Савченко, М.Сметанського, О.Сухомлинської, В.Хайруліної, М.Ярмаченка, окремі аспекти його творчості розкрито у дослідженнях Г.Бондаренка, Т.Будняк, В.Калмикова, В.Кіндрата, Л.Мамчур, О.Петренко, Л.Петрук, З.Шевців. Педагогічні новації Василя Олександровича впроваджуються у практику і в далекому зарубіжжі, зокрема Греції, Китаї, Німеччині, Польщі, Росії, США.

Формулювання цілей статті... Однак, незважаючи на значну кількість праць, до цього часу достатньою мірою не розкрито проблему морального виховання дітей засобами фольклору в педагогічній спадщині В.Сухомлинського через призму сучасного розуміння моральних цінностей

і орієнтирів виховного процесу, що й визначено **метою** цієї статті. Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**: визначити сутність педагогічних поглядів В.Сухомлинського у моральному вихованні школярів засобами фольклору; окреслити можливості впливу фольклору на формування моральної складової особистості школяра.

Виклад основного матеріалу... Педагогічна спадщина В.Сухомлинського, який поєднав у собі досвід педагога, методиста-теоретика і словесника-практика багатопланова. Вона зазнавала певної еволюції, постійно збагачувалася, поглиблювалася. Педагогічна концепція педагога високогуманна і демократична, органічно поєднує класичну і народну педагогіку. Ретельний педагогічний аналіз і сучасна імплементація його здобутків дає змогу стверджувати, що кожне покоління входить у життя через соціалізацію та виховання, у першу чергу, на національній основі. Саме український фольклор спрямований на розвиток моральності людини, представника конкретного етносу, на засвоєння культурних цінностей, ідей, розширення знань та відродження досягнень духовності минулих століть; закладає основу моральної сутності особистості, яка включає в себе норми поведінки, внутрішній стан людської душі, чистоту та цілісність самоусвідомлення людини, що заперечує будь-який егоцентризм та закликає творити добро. Моральна вихованість полягає у тому, що людина прагне зробити добро „і не може робити зла. Найвищою рушійною силою людської поведінки є переконаність у тому, що добро – вершина морального багатства” [1, с.87].

Згідно переконанням В.Сухомлинського, дуже важливо, щоб кожне покоління мало духовне життя та моральні цінності. Для цього педагог радив кожну дитину вчити і вчити, адже вона живе не в пустелі, а серед людей і кожен її крок відбивається на ближньому, тому що вона кудись іде з якоюсь метою; кожне її слово відгукується в душі іншої людини, але як воно відгукнеться залежить від неї самої. Уже те, що дитина дивиться на навколишній світ і бачить його, – приховує в собі добро і зло: все залежить від того, що вона бачить і як бачить. Дитяче серце чутливе до закликів творити красу й радість для людей – важливо тільки, запевняв В.Сухомлинський, щоб слідом ішла праця. Дитина, яка відчуває, що своїми вчинками приносить радість ближнім, змалечку навчатиметься узгоджувати власні бажання з інтересами людей, а це важливо для виховання доброти й людяності, без якої немає совісті, немає справжньої людини. Отож, з колискового віку дитині слід прищеплювати любов до пісні, до уснопоетичної творчості, адже в них відбито постійні прагнення народу до всього кращого. До того ж народна творчість, досить гарно поєднуючись з дитячою психологією, з дитячим світом, вчить мріяти, оптимістично сприймати дійсність, бачити добро і зло, естетично виховує, дає повні знання. Свої морально-етичні норми народ створював та вдосконалював протягом багатьох століть, але завжди головним в них були повага та любов до вільної праці, ствердження ідеалів добра та краси, знання свого родоводу, високої риси громадянства.

Вартим уваги сучасників є розуміння В.Сухомлинським фольклору як неодмінного компоненту процесу формування не лише високоморального підростаючого покоління, а й свідомої української нації. Педагог знав, що фольклор містить багатющий досвід організації виховного процесу, спрямованого на формування життєвих компетенцій, дає приклад вдумливого особистісно цінного застосування слова як могутнього засобу виховного впливу, формування досвіду соціальної комунікації на засадах щирості і взаємної поваги. У його працях („Слово рідної мови”, „Джерело невмирущої криниці”, „Рідне слово”, „Слово про слово”, „На трьох китах”) знаходимо відповіді на актуальні питання: як навчити дитину сприймати, розуміти рідне слово і вдало використовувати його в усному й писемному мовленні. Слово, – згідно твердження В.Сухомлинського, ввібрало в себе найтонші порухи наших почуттів; в ньому закарбувалася душа, звичаї, традиції, радості і болі народу – всі його духовні цінності, творені століттями. З пізнання краси слова відбувається входження мистецтва у духовний світ школяра, тому широке використання казок, оповідань, приказок і прислів'їв, пісень, народних традицій і обрядів широко простежується у повсякденній вчительській роботі мудрого педагога. „Поетичне слово стає виховною силою тоді, коли воно вчить *ставитись*. Музика думки звучить для учня в тому, що воно викликає в нього почуття захоплення або презирства. Треба домагатися того, щоб поетичне слово до чогось кликало” [2, с.8].

Приклад використання народної дидактики для справи морального виховання в педагогічній науці подав В.Сухомлинський у таких творах, як „Моральні заповіді дитинства і юності”, „Як виховати справжню людину”, „Листи до сина”, „Духовний світ школяра”, „Праця і моральне виховання”, „Моральний ідеал молодого покоління”, „Сто порад учителів”, „Батьківська педагогіка” та ін. У них порушено і з науковою переконливістю обґрунтовано сутність використання таких словесних методів навчання як народні сентенції і заповіді, правила і заборони („Десять не можна”), застереження („Дев'ять негідних речей”), 14 Законів дружби, кодекс людської порядності, мудрі обмеження, пам'ятки для формування таких важливих понять і

почуттів кожної особистості, як любов до Батьківщини, висока громадянськість, ставлення до батьків, рідних, близьких і обов'язок перед ними, розуміння життя, добра і зла, виховання моральних якостей і норм поведінки, дружба, любов, правдивість, особиста гідність, великодушність, безкорисливість, скромність, працьовитість, бережливість, турбота про збільшення всенародного багатства, ставлення до краси в природі і суспільстві. В.Сухомлинський вважав, що формування у дітей почуття любові до рідної землі, мови, культури народу сприяє більш ефективному вихованню у них соціальної активності, громадянської зрілості, системи активного дійового ставлення особистості до суспільства, природи, до праці й самого себе, а також прилучає дитину до національної культури свого народу, його історії, розвиває почуття власної гідності, поваги до духовної спадщини людства.

З раннього дитинства дитина дістає уявлення про такі моральні норми як „добро” і „зло”, „щастя”, „обов'язок”, „чесність” тощо. Згодом батьки та вихователі поширюють вже набуті знання дитини про моральні норми та вчать її розуміти ці норми, впроваджувати в життя, спілкування. Підручним матеріалом у батьків та вихователів у цій справі, на думку В.Сухомлинського, повинна бути багата різножанрова фольклорна скарбниця, на основі якої дитина краще за все розуміє сутність норм моралі та поведінки. Це – українські народні казки, легенди, прислів'я та приказки, народні пісні та свята, народні ігри тощо. Тобто, все те, за допомогою чого здійснюється моральне виховання у початковій школі. Доступні за змістом, яскраві за художньою виразністю фольклорні твори виховують школярів, вчать жити в суспільстві, цінувати творення людини і природи, і, найголовніше, – формувати свою життєву позицію. Казки, легенди, пісні розвивають у дітей такі якості, як самостійність, працелюбність, людяність, самолюбність, спостережливість, відповідальність, розсудливість.

Педагог постійно піклувався про учня, про його формування як Громадянина й Людини. Цим пояснюються його настійливі вимоги у процесі аналізу фольклорного твору, що вивчається на уроці, виділяти загальнолюдські проблеми, які хвилюють школярів на цьому етапі. Тому В.Сухомлинський рекомендував на уроці „розмову з людиною про людину” [4, с.41].

З власного досвіду можу сказати, що на дітей молодшого шкільного віку мають великий вплив твори морально-етичного змісту. Дитячому фольклору властива своя специфіка: відповідає особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами; у багатьох творах проявляється виражене виховне спрямування. У праці „Серце віддаю дітям” В.Сухомлинський розповідає про добродійний вплив українських народних пісень. Рідна пісня, визначаючи поетичне бачення навколишнього світу, допомагає виховати у дітей естетичне ставлення до природи, тонкість сприймання, емоційну чуйність, моральність. Фольклорні надбання – це багатющий матеріал, що подає дітям загальнолюдські цінності й високу мораль не у вигляді нудних і сухих повчань та наказів, які надто часто викликають у дітей природне прагнення чинити навпаки, а подані в такій словесно-емоційній формі, яка невимушено підводить дітей до самостійного висновку: чому саме потрібно поводитись гарно, чому лише позитивні вчинки приводять до справжньої радості і задоволення. Аналізуючи фольклорний твір, він рекомендував звертатися, перш за все, до серця дитини, оскільки для В.Сухомлинського „холодне, байдуже серце на уроці – це ще й сплячий розум” [5, с.329].

Свою методику виховання В.Сухомлинський спрямовував на виховання внутрішніх, психічних регуляторів особистості – совісті, емпатії, почуття власної гідності. У вихованні він опирався на гуманну ідею про те, що людині від природи притаманне прагнення до Добра, Правди і Краси. Навчання у „Школі радості”, „зелених класах”, складання книжок-картинок про природу, подорожі на природу, проведення уроків мислення, використання і розв'язування задач із „живого задачника”, кімната казки, острів чудес, куточок краси, використання пісні, прислів'їв, скоромовок, загадок, мирилок, проведення свята Матері, написання дітьми оповідань, казок тощо, сприяє як розумовому розвитку так і моральному вихованню дітей, засвоєнню ними духовних цінностей свого народу. Після прослуховування і обговорення різних жанрів фольклору діти малюють малюнки. Це допомагає розвивати у них уяву, увагу, різні види пам'яті. Учні висловлюють свою думку, визначають позитивні або негативні риси персонажів твору. Для закріплення матеріалу, з яким ознайомились діти, пропонується їм виконати вдома творчі завдання – намалювати, зробити аплікацію або інше за змістом того твору, що найбільше сподобався або запам'ятався. Моральне виховання у початковій школі на засадах народних традицій та обрядів здійснюється не тільки у навчально-виховній роботі школи, але й у повсякденному житті; цьому допомагає використання українських народних свят, усних журналів, заочних подорожей, проведення систематичних бесід, прогулянок, екскурсій, вечорів питань та відповідей, які прищеплюють молодшим школярам любов до українських народних традицій. Все життя і діяльність молодших школярів вдома і в школі мусить будуватись, як вважав

В.Сухомлинський, з урахуванням народних традицій трудового, родинно-сімейного, морально-етичного виховання та активного залучення до виробничої, обслуговуючої, інтелектуальної праці.

Висновки... Таким чином, відображаючи духовний світ українського народу, його високі моральні та естетичні ідеали, фольклор містить у собі невичерпний виховний потенціал. Педагогічне значення українського фольклору багатопланове: він сприяє розвитку мислення, мовлення, уяви, вихованню моральних чеснот, емоційної чуйності й почуття гумору. Систематичне і постійне використання всіх його жанрів у навчально-виховному процесі сприятиме всебічному вихованню дітей з раннього віку, збагачуватиме їх мову зразками народної мудрості. Отже, український фольклор – ефективний засіб морального виховання. Відповідно, В.Сухомлинський вважав кінцевою метою вивчення фольклору – становлення духовного світу людини. Він розумів, що учитель не завжди має можливість бачити наслідки своєї роботи, що інколи цілі десятиліття відділяють посів від жнив.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у необхідності розробки технологій впровадження народної системи виховання у педагогічну діяльність кожного наставника, доповнивши її сучасним науковим змістом та зберігши національний характер.

Список використаних джерел та літератури:

1. Карпенчук С. Т. Теорія та методика виховання / С. Т. Карпенчук. – К. : Вища школа, 1997. – С. 304.
2. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлівської середньої школи за 1948–1951 н.р. – № 1. – С. 109.
3. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: [Електронний ресурс] : затверджено МОН України від 17.12.2007 р. – Режим доступу : : <http://www.zakon.ua>.
4. Сухомлинський В. А. Век математики или век Человека? / В. А. Сухомлинский // Воспитание школьников. – 1967. – № 1. – С. 352.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 582.

Анотація

Л.Л.Навозняк

Особенности нравственного воспитания учеников средствами фольклора в педагогическом наследии В.Сухомлинского

В статье обосновывается тезис о том, что нравственное воспитание личности средствами фольклора способствует формированию внутренних регуляторов поведения, рассмотрено точку зрения В.Сухомлинского на нравственное воспитание учеников средствами фольклора, обобщено опыт педагога.

Ключевые слова: фольклор, воспитательные возможности фольклора, воспитательная работа, нравственные ценности, нравственное поведение.

Summary

L.L.Navoznyak

Peculiarities of the Moral Education of Pupils by Means of Folklore in Teaching Heritage of V.O.Sukhomlyns'kyi

The article substantiates the thesis that the moral education of the personality by means of folklore promotes internal regulators of conduct, considers opinion of V.O.Sukhomlyns'kyi on moral education of pupils by means of folklore, summarizes the experience of the teacher.

Key words: folklore, pedagogical content of the folklore, educational work, moral values, moral behavior.
Дата надходження статті: „16” серпня 2011 р.

УДК 378.371.13

А.М.НАТОЧІЙ,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Миколаїв)*

Формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до виховної роботи з дітьми

У статті розглядаються форми і методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до виховної роботи з дітьми в умовах класичного університету.

Ключові слова: дитинство, професійний потенціал, виховна діяльність, готовність, особистісно орієнтовані технології, педагогічна взаємодія.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Становлення України, як демократичної держави, її входження у єдиний європейський освітній простір зумовили прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи освіти.

Відповідно до Закону України „Про дошкільну освіту” дошкільна освіта є обов’язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. XXI століття висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту дошкільної освіти України. Зміни, які передбачаються в національній дошкільній освіті, знаходять своє відображення та регулюються